

After completing his studies, physical chemist Břetislav Friedrich (b. 1953) worked in the CSAS J. Heyrovský Institute of Physical Chemistry. He left Czechoslovakia after a study trip to Göttingen, Germany, in the second half of 1980s for Harvard University, where he stayed for the next 16 years, first with the political asylum and from 1996 with U.S. citizenship. In 2003 he moved from the U. S. A. to the newly opened section of molecular physics in the Fritz-Haber-Institut MPG in Berlin. He was appointed professor of the Technical University (Technische Universität) in Berlin in 2006. The main topics of his contemporary research are the interaction of molecules with external fields, molecular collisions, spectroscopy, and cold molecules. He is also significantly interested in the history of physics, specifically the origin and development of quantum mechanics.

Address of Břetislav Friedrich:
bretislav.friedrich@fhi-berlin.mpg.de
<http://www.fhi-berlin.mpg.de/mp/friedrich>

Address of Milena Josefovičová:
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i.
Gabčíkova 10, 182 00 Praha 8

RECENZE

Charles Webster: Paracelsus. Medicine, Magic and Mission at the End of Time. New Haven and London, Yale University Press 2008, 326 s., ISBN 978-0-300-13911-2

„Proč jste ke mně tak plní nenávisti, že musím být označován za Luthera, když já jsem Theophrastus a ne Luther. Ať se Luther zodpovídá za sebe a já dohlédnu na své vlastní záležitosti.“ Před více než půl stoletím vyšlo průkopnické dílo Waltera Pagela (*Paracelsus. An Introduction to Philosophical Medicine in the Era of Renaissance*. Basilej 1958, doplněné vydání 1982), které dodnes patří ke klasice této oblasti. Vzbudilo znovu opravdu vědecký zájem o Paracelsa, který trvá dodnes, jak se objevují stále nové materiály a přehodnocují staré. Jde o jednu z nejpozoruhodnějších postav 16. století, která svým dílem toto století přesáhla a výrazně ovlivnila evropské myšlení. Před nedávnem se objevila také u nás znamenitá kniha o tomto muži (Philip Ball. *Ďáblův doktor*; recenze viz DVT XLIII, 2010, č. 1, s. 57–61), která však patří do

oblasti literatury populárně naučné, byť na vysoké úrovni. Recenzovaná kniha je vědecká, rovněž vysoce. Nejprve stručně její popis.

Knihu tvoří sedm kapitol, na něž navazuje čtyřicet osm stránek poznámek a dále bibliografie čítající čtrnáct stran. Jedenáctistránkový rejstřík uzavírá tuto knihu zajímavou rovněž tím, že jediné ilustrace, které v ní najdeme, jsou jen zmenšené rytiny děl proslulých umělců (Cranacha st., Dürera, Sadeler a Holbeina) v záhlaví jednotlivých kapitol. Zato se nějakým způsobem týkají tématu dané kapitoly i knihy jako celku.

Již titul knihy napovídá, že nejde o klasické zpracování Paracelsovy osobnosti jako lékaře, alchymisty a zakladatele iatrochemie, i když se těmto tématům samozřejmě také věnuje, ale je to pokus o výrazně odlišný pohled, jímž autor hledá pozici renesančního bouřliváka nejen v přírodních vědách té doby, ale především v oblasti duchovní. Připomeňme, že Paracelsus žil v době hlubokých proměn společnosti. Nešlo jen o dramatický rozvoj vědy, neklid narůstal ve společnosti, kde se mísily aspekty ekonomické s náboženskými postoji. Výsledkem byly opakované konflikty, nikoli jen polemicke, ale i válečné, z nichž v Paracelsově době byla významná německá selská válka. Zastavme se u některých momentů recenzované knihy.

V první kapitole, kde se stručně rekapituluje Paracelsův život, se autor tohoto učence zastává. Připouští, že používal „robustní vyjadřování“, ale to bylo v té době běžné. Vystupoval tak především proti elitě společnosti, lékařům, také lékárníkům, a jak další kapitoly ukazují, též proti církvi. Výsledkem byla podle Webstera démonizace Paracelsa projevující se tehdy opakovanými útoky, které ho označovaly jako alkoholika, což ostatně učinil původně také jeho někdejší fámulus Oporinus. Ovšem v té době, jak poznamenává autor, v Německu pil obrazně řečeno kdekdo, takže Paracelsus nebyl výjimkou, ale na rozdíl od většiny konzumentů alkoholu to byl současně lékař a učenec, jehož kvality přiznával týž Oporinus (zvláště později).

Je zajímavé sledovat linii Websterových úvah, protože v následující kapitole, právě v návaznosti na Paracelsův život, se věnuje jeho dílu. To ve skutečnosti shromažďovali pozdější učencovi následovníci nebo zájemci o toto dílo s nemalými problémy, což platí dodnes. Během let se totiž objevilo mnoho pseudoepigrafických spisů. Neklidný Paracelsův život způsobil, že tento muž téměř neměl příležitost věnovat se dostatečně dlouho a soustavně práci na jednom díle. Přesto dokázal zanechat řadu rukopisů, které vyšly tiskem posmrtně.

V této souvislosti Webster upozorňuje na jednu oblast písemností, o níž nejsou v souvislosti s Paracelsem v dosavadní literatuře prakticky žádné podrobnější zmínky. Šlo o Flugschriften, nebo Flugblätter, krátká pojednání na několika málo stránkách, což je činilo obecně dostupnými. Podle dnešních

odhadů se jich v německy mluvících zemích, kde se těšily mimořádné popularitě, objevilo asi 10 000 v letech 1500 až 1530, kdy tato forma informace vrcholila. Tématika těchto traktátů zahrnovala nejširší oblasti, popisovaly se tu stejně neobvyklé přírodní jevy, komety, povodně, zemětřesení, jako epidemie moru, nebo monstrózní zvířata. Právě toto byl druh písemnictví, v němž Paracelsus vynikal. Shromažďoval informace z nejrůznějších zdrojů, tyto krátké pamflety nevyjímaje, a psal potom taková krátká pojednání na rozličná témata. Například bez jakýchkoli pochybností zastával názor, že Šalamounovu moudrost přinesli z Egypta do alpské oblasti cikáni.

Paracelsus také pokládal různé legendy za nedílnou součást vysvětlování a odhalování živého Světa Božího. Najdeme proto v jeho spisech meluzínu, stejně jako trpaslíky a gnómy nebo bazilišky, současně však také krokodýly. Podle jeho názoru se charakteristické rysy všech stvořených bytostí, tedy všeho živého, v posledku zhustily v člověku. Odtud pak pramenily časté paralely mezi lidmi a zvířaty, jak je v jeho dílech nalézáme.

Tyto zmínky najdeme v Paracelsových spisech stejně jako i v odborných dílech o něm. Websterova kniha však míří jinam – ukazuje, že nesmírně významnou, vlivnou a současně rozsáhlou oblastí tvorby tohoto učenice byly spisy teologické. Zdá se, že původně to měly být především právě *Flugschriften*, jejichž posláním bylo reagovat na různá témata z této oblasti. Ovšem poměrně záhy, udává se přibližně rok 1526, sepsal Paracelsus spis *De septem punctis idolatriae cristianaeae*, který ale vyšel tiskem poprvé až roku 1986! V době svého vzniku koloval v rukopisech, jichž je dnes známo devět variant. Jak autor recenzované knihy soudí, je toto útlé dílko milníkem v Paracelsově vývoji, protože předznamenává další pokračování jeho úvah.

Právě analýza Paracelsa jako laického teologa činí z Websterovy knihy velmi podnětné dílo, ovšem značně náročné. Již *Septem punctis*, jak řečeno, naznačily myšlenkový svět Paracelsa jako kritika tehdejší církve. Ovšem, jak snad u tohoto muže nemohlo být jinak, katolické kruhy ho v lepším případě přirovnávaly k Lutherovi, v horším byl pro ně prostě kacír, ale luteráni se k němu stavěli stejně odmítavě. I v tomto ohledu byl Paracelsus solitér. Již samotný Websterův rozbor *Septem punctis* a postavení tohoto traktátu v tehdejší době plně náboženského, ale také sociálního neklidu je zajímavý, protože se objevuje Paracelsus dosud poněkud opomíjený. Vzhledem k tomu, kdy byl právě citovaný traktát vydán poprvé tiskem, to ovšem tolik nepřekvapuje.

Kniha sleduje i v dalších kapitolách náboženské aspekty Paracelsova myšlení, které spočívalo na křesťanské doktríně, ať šlo o teorii hmoty, *tria prima*, nebo o úvahy medicínské. Proto také Paracelsus odmítal přijímat vliv planet, neboť, jak tvrdil, Bůh stvořil člověka k obrazu svému, a bylo by urážkou Boha, ba idolatrií, utíkat se k planetárnímu determinizmu. Nicméně

nadpřirozený vliv nepopíral, ovšem ten musel vycházet přímo od Boha. Odmítal také staré medicínské teorie, především humorální hippokratovské školy, a zavrhoval léčbu protiklady. Naopak podobné má být podle něj léčeno podobným, ale do těchto úvah mu vstupoval magnetismus a nauka o signaturách, což byla témata, která se těšila ještě většímu zájmu ve druhé polovině 16. století (podrobně např. B. T. Moran: *Andreas Libavius and the Transformation of Alchemy*. Sagamore Beach, 2007, kap. 13). I v těchto pasážích, když sleduje peripetie Paracelsových úvah, je recenzovaná kniha velmi zajímavá, ovšem jakoby postupně gradovala – zcela mimořádné jsou její poslední dvě kapitoly.

Ty se totiž zaměřují na Paracelsovy názory týkající se konce, tedy konce světa. Renesance, zvláště první polovina 16. století, navázala na apokalyptické vize svých středověkých předchůdců, které nyní ještě více živilo rozštěpení církve. Je zajímavé, že tyto předpovědi nejednou činili lékaři. Zde jen připomínáme Arnalda z Villanovy (kolem 1240–1311), jenž předpověděl konec světa několikrát, a také vystupoval kriticky proti církvi, tehdy ještě v zásadě jednotné, máme-li na mysli západní (tento učenec málem skončil na inkviziční hranici, což nepřekvapí – napsal totiž mimo jiné, že papežské buly nejsou dílem Božím, ale lidským).

Paracelsus kritizoval nešvary jak katolíků, tak luteránů a na kritiku za svoje postoje reagoval opakovaně, též větou citovanou v úvodu. Soudil totiž, že žádná z křesťanských církví se nedokáže obrodit. Jeho teologické úvahy byly vhodným námětem právě pro výše zmíněné Flugschriften, čehož tento učenec využíval v hojné míře. Je zajímavé, jak se tyto úvahy prolínaly s jeho lékařskými názory. Jen naznačme – podle Paracelsa se svět nelišil svou existencí od živých tvorů, jimž je vymezen čas vzniku, života a zániku. Jak soudil, svět jeho doby byl ve své závěrečné fázi. Ovšem tak jako jsou v lidském životě nemoci dětského, dospělého a pozdního věku, stejně je tomu ve velkém měřítku. Tak tehdy nová „francouzská nemoc“, syfilis, byla podle Paracelsa jednak trestem Božím, ale také ukázkou choroby „pozdního věku světa“. Proto ji nelze léčit léky, které používal například Hippokratés v „raném věku světa“.

Paracelsus byl věřící člověk, jen nevěřil žádné z církví. Soudil, že konec světa je blízko, načež by měl přijít „zlatý věk“, ale vyhýbal se novozákonnímu líčení této proměny s jejím dramatickým apokalyptickým průběhem. Spíš mu byl bližší mírnější přechod, jaký lze najít v některých starozákonních textech. Snad dokonce po nějakou dobu soudil, že se tato změna odehraje za jeho života, později tento termín posunul, stále přesvědčen, že zaniknou monarchie a církev se vrátí ke svým kořenům. Potud jen stručné naznačení některých stanovisek tohoto muže.

Websterova kniha je v rámci parcelsovských studií mimořádná právě tímto pohledem. Je více než hodná doporučení nejen těm, kdo se zabývají dějinami medicíny nebo alchymie, ale mnohem širšímu okruhu odborníků, včetně religionistů. Tento výčet současně ukazuje, jak široký byl záběr zájmu doktora Theophrasta, jehož znala pozdější staletí už jen jako Paracelsa.

VLADIMÍR KARPENKO

Daniel Špelda: Proměny historiografie vědy. Praha, Filosofia 2009, 346 s. ISBN 978-80-7007-310-0

Autor ve své práci, která představuje zatím po rádlovské epoše nejrozsáhlejší u nás vydanou studii zabývající se problematikou historiografie (přírodní) vědy, předkládá nástin dějinného vývoje oboru a analyzuje změny v její orientaci od pozitivistických počátků (Sartonovo pojetí) do vyrovnání pozic externalismu a internalismu. Vypadá to na velmi náročný cíl, jenže autor se hned v počátku vymezuje vůči oblastem, které vynechal, např. francouzskou tradici (s. 14), což ovšem nešlo dodržet úplně (nutné byly odkazy např. na Foucaulta apod.); chápu také, že se nepokoušel dotýkat se české historiografické tradice. Vypuštěna je i oblast humanitních věd (s. 15), a hovoří-li se v knize o historiografii vědy, jde jen o vědy přírodní – tuto fascinaci anglickým termínem „science“ nepokládám za příliš šťastnou, stejně jako mne zaráží nadužívání označení „profesionální“ pro tu část historiografie, kterou autor studuje, tedy pro ty autory, kteří publikovali v renomovaných časopisech anglického světa – připomíná mi to poněkud ten náš nešťastný rádo by scientometrický „kafemlejnek“.

Špeldova práce je rozdělena do tří částí. První se zabývá vlastně dějinami historiografie vědy od 17. století do nástupu dominance tzv. Koyrého paradigmatu (s. 25–90), jež znamenalo rozchod s pozitivistickým přístupem sartonovské historiografie předešlého období (kdyby si autor všiml české historiografie přírodních věd, tak by musel v této souvislosti poznamenat, že povětšinou se dosud pohybuje v sartonovských dimenzích).

V druhé části je tematizován závažný problém: rozdíl mezi anachronním a diachronním přístupem k dějinám vědy – příklon k druhému je tu spojován s prosazováním „profesionalizace“ historiografie. Správně autor poukazuje na to, že sami vůdčí představitelé přírodovědných oborů mají tendenci k anachronnímu přístupu i výkladu – pochopitelně: musí se hlásit k dílu těch, na jejichž ramenou stojí. Velmi důležitá je zmínka o tzv. whigovské historiografii věd, tj. „prvků současného světa v minulosti“ (s. 97), což je spojeno s progresivistickou filosofií dějin a esencialistickou filosofií vědy jako

takové. Anachronismy, které takové pojetí přináší, analyzuje a kritizuje autor v dalším textu. Od s. 138 pak D. Špelda vykládá diachronní přístupy a cesty, jakými se prosazovaly v historiografii. Dobře poukázal i na úskalí, které s sebou přináší radikální antiwhigismus; osobně se domnívám, že výklad dějin věd, pokud mu není vyhrazen dostatek času, musí zůstat whigovským prostě jen z didaktických důvodů (to asi platí i pro popularizaci vědy).

Třetí část knihy (s. 185–287) je věnována vztahu vědy a společnosti, tedy problému, který se odrážel v letitém sporu internalismu a externalismu. Za zvláště důležité pokládám zde pojednání o „sociology of scientific knowledge“ (SSK) zároveň s upozorněním na německé sociology vědy (o nichž se jinak v knize nehovoří) Krohna, Weingarta, Lepeniese apod., což usnadní čtenáři další orientaci. Zde by stálo za to poukázat také na tzv. starnbergskou skupinu, jejíž koncepce finalizace vědy řeší dle mého soudu vztah externalismu a internalismu ještě nejlépe.

V závěru (s. 289–294) zdůrazňuje autor sympaticky také úsilí o sblížení „původně přírodovědné disciplíny s humanitními obory“. Zdůrazňuje též, že „dějiny vědy představují mimořádně složitý historický fenomén, který lze jen stěží vysvětlit nějakým jednoduchým výkladovým modelem“ (s. 290). Jsem rád, že tyto názory zde zazněly ke konci ve svém poněkud omezeném záběru Špeldovy knihy s přesvědčivou razancí. Jsem přesvědčen, že historiografům přírodních věd by velmi prospělo sledovat zejména metodologii humanitních oborů (srov. mou úvahu nad knihou J. Horského v DVT 3, 2010, s. 198–202) a dějepiscům vůbec brát více v potaz výsledky, k nimž dějiny přírodovědy docházejí. A hlavně: rozumět si navzájem.

JAN JANKO

KRONIKA

Archivní tradice a praxe: Jsou archiváři historiky? Archival Tradition and Practice: Are Archivists Historians?

Konference sekce archivů vědeckých institucí Mezinárodní archivní rady se konala v Praze v prostorách Karolína od středečního večera 29. září (uvítací setkání) do soboty odpoled-

ne 2. října 2010 (kdy po ukončení konference proběhlo zasedání nově zvoleného výboru sekce). Ve čtvrtek večer byla na programu exkurze do prostor knihovny Strahovského kláštera; v neděli někteří účastníci navštívili bývalý klášter v Plasích, kde se mimo jiné buduje i expozice dějin architektury Národního technického muzea. Do Prahy přijeli reprezentanti

archivů vědeckých institucí nejen z Evropy (Belgie, Litva, Lotyšsko, Norsko, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Švédsko, Velká Británie), ale i ze států Severní a Střední Ameriky (Kanada, USA, Barbados a Jamaika) a také z Dubai.

Při organizaci konference připadl lví podíl Ústavu dějin UK a Archivu UK, přispěly ale také Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Společnost pro dějiny věd a techniky a Archiv Vysoké školy farmaceutické a veterinární.

Dva a půl dne vlastního jednání na téma vazeb historie (a v tomto případě lze položit důraz na dějiny vědy a techniky) a archivnictví ukázala velice rozdílné pohledy nejen na možnosti a případný zájem archivářů zabývat se také historií, ale i na to, jak dalece vyplývají z odlišné tradice, z jiných základů studia a postavení archivů a archivářů v různých zemích a last but not least i v zohlednění třeba jinak postavených a pocítovaných etických norem v této problematice. Velmi bohatou diskusí byly provázeny jak

jednotlivé referáty všech pěti půldenních jednání (více než patnáct přednášejících; v tomto počtu jsou ovšem zahrnuty dva panelové výstupy s více řečníky), tak samý závěr konference, který poskytl pole pro obecnější širokou debatu. Konkrétní shrnutí, podrobnější informace i několik snímků lze najít na webových stránkách archivářů University v Dundee, Skotsko (<http://www.archives-records-artefacts.com/>), pod titulkem ICA/SUV Conference.

Každopádně se zdá, že středoevropská zkušenost, sdílená vedle Německa řadou zemí bývalého Rakousko-Uherska a okolních zemí, která oba obory i při studiu propojuje, není považována za zcela běžnou; nemluvě proto už vůbec o disciplíně dějin vědy a techniky, na niž by se měly oborově tyto archivy zejména zaměřovat. Právě takové rozdílné náhledy jsou ale nepochybně pro všechny zúčastněné podnětem a námětem pro zamýšlení se nad vlastní dosavadní prací.

HANA BARVÍKOVÁ

Zdeněk Kolečka: Historie výzkumu obalečů a zavíječů, škodlivých drobných motýlů v zemědělství, lesnictví a potravinářských skladech. Rostlinolékař 20, 2009, č. 1, s. 15–17; č. 2, s. 13–14; č. 3, s. 24–25; č. 4, s. 26–28; č. 5, s. 17–19; č. 6, s. 9–11.

Autor, systematicky se zabývající historií entomologie v celé řadě jejích aspektů, zde přistoupil ke studiu vývoje poznávání dvou hospodářsky velmi významných motýlích čeledí – zavíječovitých (*Tortricidae*) a obalečovitých (*Pyralidae*). Jejich výzkum, jak ukazuje Z. Kolečka v č. 1, u nás začal poměrně v nevelkém zpoždění za výzkumem ve světovém měřítku, neboť tzv. drobní motýli, Microlepidoptera, stáli stranou sběratelského zájmu. V českých zemích zahájil jejich výzkum koncem 19. století Franz A. Nickerl se svým synem Ottokarem, tedy badatelé z okruhu Fyziokratické společnosti, na Moravě berní úředník Hugo Skala; obě skupiny začaly již v této době zaujímat místo v popularizačních a výstražných pracích, jak svědčí česká přehledná práce o škodlivých motýlech od lékaře Vladimíra Šíra z r. 1875. K zajímavým jevům v této oblasti výzkumu patří i to, že se mu věnovali občas i odborníci, jejichž centrum badatelského zájmu leželo jinde – nejvýmluvnějším příkladem tu může být studium horských mikrolepidopter koleopterologem J. Obenbergerem, prováděné v rámci výzkumu zvrhony Krkonoš (č. 3).

Za určitý mezník ve výzkumu motýlích škůdců lze zřejmě pokládat rok

1921, kdy zavíječ řepný dvěma proudy z východní Evropy napadl řepné kultury v tehdejší ČSR. Situace vyburcovala i správní úřady k vydání potřebných opatření (např. povinný sběr housenek). Průběh kalamity a poučení z ní plynoucí zpracoval ve spisku vydaném r. 1922 přední rostlinolékař F. Rambousek (č. 4); jakýmsi doprovodným jevem kukuřičného boomu šedesátých let minulého století byl nápor zavíječe kukuřičného, zejména na Moravě. Spíše škody trvalejšího druhu a neprobíhající v kalamitních vlnách působily jednotlivé druhy obalečů, hlavně obaleč jablečný, podobně také obaleč meruňkový (Woeberův), jehož škody a způsob života popsal r. 1928 J. Šámal (č. 5). Závěrečná část Kolečkova seriálu je věnována škůdcům lesnický významných dřevin, v zahradnictvích pěstovaných dekorativních rostlin a těm druhům, které napadají skladiště potravin, semen apod.

Jak je u autora obvyklé, je seriál doprovázen bohatou obrazovou dokumentací znázorňující škůdce, výsledky jimi působených škod, portréty badatelů i titulní listy významnějších publikací. Orientaci v práci poněkud znesnadňuje skutečnost, že se autor nejprve věnoval působení jednotlivých badatelů (do č. 3) a poté přešel k pojednání o jednotlivých škůdcích s přihlédnutím k charakteru plodin, kde působili škody. V každém případě jako vždy pečlivá práce Z. Kolečky, vynikající vědeckou akribií, patří k dalšímu obohacení našich znalostí dějin entomologického výzkumu v našich zemích.

J. JANKO

Jana Pauly – Jiří Hulák: DESIGN PRO – Český průmyslový design 1990–2010. Jindřich Dušek – Signum 2010, 334 s. ISBN 978-80-903531-0-7

Dne 28. července 2010 byla v Národním technickém muzeu v Praze slavnostně pokřtěna kniha Jany Pauly, kurátorky sbírek oddělení průmyslového designu, a Jiřího Huláka, vedoucího téhož oddělení. Obsáhlá publikace je určena odborné i laické veřejnosti. Prostřednictvím souboru projektů zaměřených na technické obory představuje vývoj a kvalitu českého průmyslového designu během uplynulých dvaceti let. V úvodu je stručně popsán vznik a proměny designu a průmyslového designu v průběhu 20. století ve Spojených státech amerických i v Evropě. Zvláštní pozornost je pak věnována vývoji v Československu, nejprve do konce osmdesátých let: počátkům ve Zlíně souvisejícím s těžkým strojírenstvím (Vincenc Makovský a Zdeněk Kovář), uplatnění výtvarníků při vývoji elektrospotřebičů a techniky pro domácnost (Stanislav Lachman), při vývoji automobilů i lokomotiv, stavebních, zemních či textilních strojů a dalších výrobků. Zcela nové období vývoje průmyslového designu u nás začalo v devadesátých letech, v souvislosti s rozsáhlými politickými, společenskými a hospodářskými změnami. Je charakterizováno výrazným oživením kolem poloviny devadesátých let, kdy nastupuje „silná generace“ designérů jako důsledek vzniku několika nových ateliérů designu či příslušných studijních oborů na vysokých školách. Důležitou úlohu zde sehrálo i Design centrum České republiky, které v roce 1990 nahradilo dosavadní Institut prů-

myslového designu a které existovalo až do roku 2007.

Jednotlivé projekty z let 1990–2010, z nichž řada je zahrnuta ve sbírce Národního technického muzea, jsou pak představeny vždy na jedné až dvou stranách knihy krátkým popisem s případným oceněním, skicami, náčrtky či fotografiemi. Jsou rozděleny do tří kapitol – vize (48 projektů), prototypy (26 projektů), výrobky (84 projektů) – a pokrývají velmi širokou škálu produktů. Podstatnou část tvoří motorová a kolejová vozidla, ale mezi výrobky realizovanými najdeme i označovač jízdenek, dalekohled, zastávkové přístřešky, koupací vany, plastové lahve a lyže. Jako „případová studie“, dokumentující typický průběh návrhu automobilu pomocí standardně používaných digitálních nástrojů, je uveden projekt luxusní limuzíny Tatra 903, který sestává z koncepční kresby, prezentační ilustrace, 3D modelování, technického modelování, technické vizualizace a finální prezentace výrobku.

Knihy je doplněna stručnými biografickými portréty devadesáti českých designérů, přičemž téměř dvě třetiny z nich je ve věku do čtyřiceti let. Celý text je uveden nejen v českém, ale i v anglickém jazyce. Grafická úprava této výjimečné knihy je dílem Ondřeje Zámešce. Upoutá již svým nápadným vnějším zpracováním – přibližně čtvercovým formátem a přebalem z pauzovacího papíru se stříbrným potiskem.

I. JANOVSKÝ

Jaroslava Hoffmannová:
Institucionální zázemí humanitních a sociálních věd v českých zemích v letech 1848–1952. Práce z Archivu Akademie věd, řada B, sv. 18. Praha 2009, 368 s. ISSN 1213-7928, ISBN 978-80-86404-25-7

Práce přináší ucelený pohled na formování a posléze fungování institucionální základny humanitních a sociálních věd na českém území v dlouhém období od roku 1848 až do restriktivních státních zásahů do struktury vědeckých institucí po roce 1948. Na univerzitní úrovni se věnuje jak vědě – od pražské Karlovy (resp. Karlo-Ferdinandovy) univerzity po přehled postupného vznikání dalších univerzitních a vysokoškolských pracovišť – tak možnostem získat vzdělání na nejvyšší úrovni, které bylo u nás možné v daném oboru a období dosáhnout (např. konzervatoř). Sleduje tu hlavně vývoj jednotlivých studijních oborů a jejich personální obsazení, a to nejen na školách podporovaných státem či zemí (uvedeny jsou např. i židovské školy). Vedle toho podává systematickou informaci rovněž o úrovni sledovaných věd u nás ve vědeckých institucích mimo vysoké a jiné školy (KČSN, ČAVU a mnoho dalších) a nastiňuje i hlavní směry regionálního výzkumu, to vše v česky i německy mluvícím prostředí. Škála formací, které jsou v knize připomenuty, je velmi široká – zahrnuje kromě tradičních škol, spolků a společností, muzeí, galerií a nakladatelství, vydávající odbornou literaturu, také např. odborné sjezdy a kongresy, které se u nás konaly. Kniha je ovšem poměrně značně oproštěná od hodnocení významu daných institucí, a plní tak

prvoplánově spíše úkol příručky. Patří proto ke svazkům, po kterých badatel sáhne, když potřebuje přehlednou informaci o vědecké instituci, humanitně či sociálně zaměřené, nebo o osobě s ní spjaté, případně o určitém časovém úseku a dění v některém ze sledovaných oborů. Cennou součástí knihy jsou odkazy na další, podrobnější a většinou i více hodnotící literaturu ke zmiňovaným institucím. Předností práce je jmenový rejstřík, bez něhož by byla orientace v publikaci obtížná; naopak mohla být doplněna i třeba jen seznamem institucí, o nichž tu lze nalézt zmínky, a především soupisem použité literatury.

M. SEKYRKOVÁ

Thomas Maisel: Scholars in Stone and Bronze. The Monuments in the Arcaded Courtyard of the University of Vienna. Vienna-Cologne-Weimar Böhlau, 2008, 108 s. ISBN 978-3-205-78224-7

S vídeňskou univerzitou je spjata i řada jmen pedagogů majících vztah k českým zemím a Slovensku. Své význačné pedagogy připomíná nejstarší univerzita v Rakousku skulpturami či plakety na čestném dvoře centrální budovy na Ringstrasse. V první části kniha vysvětluje vznik tohoto „site of memory“ nejstarší rakouské univerzity, o němž bylo rozhodnuto v roce 1885, a popisuje stručně dějinné peripetie – zejména v souvislosti s „Anschlussem“ a následnými roky – jimiž výzdoba musela dosud projít. V přehledu plaket, pamětních desek a poprsí najdeme řadu rodáků z českých zemí i Slovenska, kteří na univerzitě působili jako pedagogové

a nějakým markantním způsobem se zapsali do její historie. Sled popisek a snímků je řazen podle lokální situace, jako procházka dvorem. Uvádí životní data osobnosti, obor a dosaženou pedagogickou hodnotu na univerzitě, rok umístění busty či plakety na dvůr a autora uměleckého ztvárnění.

Hned na prvním místě je uveden právník Karl von Czyhlarz (Lovosice, 1833–1914, Vídeň) a shodou okolností rovněž poslední uvedený, fyzikální chemik Josef Loschmidt (Počerny, 1821–1866, Vídeň) je českého původu. Jedinou

ženou, která je zde zpodobněna, je rovněž rodačka z českých zemí – Maria Ebner-Eschenbach (Zdislavice u Kroměříže, 1830–1916, Vídeň), která však ve Vídni získala jen čestný doktorát.

Z celkem 154 osobností, které pamětní dvůr k datu vzniku knihy připomíná, se 45 mužů a jedna žena narodili v českých zemích a 6 profesorů na území dnešního Slovenska. Reprezentační publikace je doplněna užitečným jmenným rejstříkem.

M. SEKYRKOVÁ

Recenzní řízení v roce 2010

Studie a sdělení podléhají anonymnímu recenznímu řízení. Každý text je hodnocen alespoň dvěma odborníky, na základě jejich posudků rozhoduje redakční rada časopisu o podmínkách publikování odevzdaného textu. Recenze jsou interním materiálem redakce a jsou archivovány. Jmenný seznam spolupracujících externích recenzentů (tj. mimo členy redakční rady) je zveřejněn za celý ročník.

V ročníku XLIII/2010 kromě členů redakční rady na recenzním řízení externě spolupracovali:

Petr Beneš (Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská ČVUT v Praze)
 Vlastimil Havlík (Muzeum textilu v České Skalici, pobočka UPM v Praze)
 Michael Heyrovský (Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR, v.v.i.)
 Ivana Kadlecová (Knihovna AV ČR, v.v.i.)
 Pavel Kodera (Národní technické muzeum)
 Helena Kokešová (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i.)
 Antonín Kostlán (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.)
 Miroslav Kunštát (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i.)
 Anna Matalová (Moravské zemské muzeum, emeritus)
 Luboš Nový (Ústřední archiv ČSAV, emeritus)
 David Pazdera (Vydavatelství Mladá Fronta)
 Magdalena Pokorná (Historický ústav AV ČR, v.v.i.)
 Lucie Štorchová (Filosofický ústav AV ČR, v.v.i.)
 Soňa Štrbářová (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.)
 Rudolf Zahradník (Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR, v.v.i.)